

Обрад М. Стевановић

Криминалистичко-полицијска академија у Београду

ВОЈНОТЕХНИЧКИ СПОРАЗУМ ИЗМЕЂУ ДОСЛЕДНЕ ПРИМЕНЕ И МАРГИНАЛИЗАЦИЈЕ*

Сажетак

На путу приступања Европској Унији, Република Србија се суочава са бројним проблемима и препрекама. Као један од кључних услова за пуноправно чланство у тој заједници европских држава од Републике Србије се захтева, поред осталог, да са самопроглашеном „Републиком Косово“ закључи „правно обавезујући споразум“ о нормализацији односа. Мада још увек није сасвим јасно шта све подразумева тај споразум, чини се да је Република Србија под снажним притиском, пре свега Европске Уније и САД, да његовим закључењем, формално одустане од противљења чланству самопроглашене „Републике Косово“ у Уједињеним нацијама. Полазећи од тога да би закључењем тог („правно обавезујућег“) споразума, Република Србија, фактички признала такозвану „Републику Косово“ која се скоро две деценије „ствара“ на делу територије међународно признате државе и чланице Уједињених нација, у раду су презентовани резултати истраживања усмереног на трагање за одговором на питање: Какав је актуелни значај и међународноправни потенцијал Војнотехничког споразума у борби Републике Србије за опстанак Косова и Метохије у њеном саставу и за опстанак Срба на Косову и Метохији, у контексту њених евроинтеграција и бриселских преговора? Резултатима тако усмереног

* Рад је резултат истраживања на пројекту који финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије, под називом: „Косово и Метохија између националног идентитета и евроинтеграција“ (бр. ИИИ 47023; 2011–2017, руководилац пројекта: проф. др Урош Шуваковић).

истраживања утврђено је да Војнотехнички споразум, уз Резолуцију Савета безбедности Уједињених нација број 1244 и општеприхваћена документа и принципе међународног права, и данас представља важано међународно-правно средство у напорима Републике Србије да на међународној сцени оствари та два циља.

Кључне речи: *Споразум, резолуција, Србија, Косово, преговори, УН, ЕУ, САД, компромис*

КЉУЧНИ РЕЗУЛТАТИ ВОЈНОТЕХНИЧКОГ СПОРАЗУМА

Као што је познато, Војнотехнички споразум (у даљем тексту: ВТС или Споразум), познатији под називом Кумановски споразум, закључен је 09. јуна 1999. године у Куманову, после петодневних преговора вођених између представника уговорних страна: 1) влада Савезне Републике Југославије (у даљем тексту: СРЈ) и Републике Србије (у даљем тексту: РС) и 2) Међународних безбедносних снага под окриљем Уједињених нација (у даљем тексту: КФОР). Непосредно након закључења, тај Споразум је, из веома различитих разлога и интереса, схватан и тумачен, подржан и оспораван, квалификован и коришћен, критикован и осуђиван, не само у изјавама политичара и аналитичара различитог образовног профила, већ и у одређеном броју научних и стручних радова.¹

Пре свега из политичких, али и из научно-стручних разлога, квалификације преговора и постигнутог Споразума кретале су се од екстремно позитивних до екстремно негативних. Према првим, ВТС се квалификује као споразум о окончању агресије, миру, па чак и победи, а према другим као споразум о верификацији пораза, капитулацији и окупацији Косова и Метохије (у даљем тексту: Космет).² Упркос томе што период од непуне две деценије није сасвим довољан да се реално сагледају и оцене резултати, значај, дometи, вредности, слабости и последице кумановских преговора и ВТС, оцене о њима су све уравнотеженије и реалније, посебно у периоду од противправног и једностраног проглашења „независности Косова“ (2008.), као и у контексту актуелних Бриселских преговора.³

1) На пример, у: Обрад Стевановић, Кумановски споразум, Криминалистичко-полицијска академија, Београд, 2015, стр. 237; Обрад Стевановић, и др., „Превенција етнички мотивисаног тероризма у Републици Србији: Студија случаја - Бујановац, Прешево, Медвеђа“, Теме, бр. 4/2012, Ниш, 2012.

2) Упоредити са: Обрад Стевановић, Кумановски споразум, Криминалистичко-полицијска академија, Београд, 2015, стр. 13.

3) Исто, стр. 233.

И поред тога, што се не може оценити као најбоље решење косметске кризе, што је у појединим елементима могао бити повољнији и што њиме није остварен највиши ниво државних интереса РС, ВТС се свакако може квалификовати као решење које је у конкретним историјским и геополитичким околностима било могуће прихватити и реализовати у интересу националне безбедности СРЈ и РС. Као резултатом компромиса, њиме су обе преговарачке стране по нешто добиле и по нешто изгубиле у односу на своје почетне захтева, тако да он сам по себи садржи и добитке и губитке на обе преговарачке и уговорне стране.⁴

Прихватљивост компромисног решења за СРЈ и РС била је, суштински, заснована на чињеници да су Споразумом јасно изражени ставови којима су прихваћени најважнији (кључни, суштински, главни) услови СРЈ и РС за његово закључење. Поред престанка НАТО агресије на СРЈ и РС, најзначајнији од тих услова био је доношење Резолуције Савета безбедности Уједињених нација (у даљем тексту: СБ УН) којом ће се гарантовати државни суверенитет и територијални интегритет РС (тада СРЈ) на Космету. Уз прихватање та два услова, најважнији резултати – последице закључења ВТС у општем, безбедносном и историјском смислу, су и: 1) повлачење војних и полицијских снага СРЈ и РС са Космета и 2) распоређивање снага КФОР на Космет.⁵

Закључењем ВТС и почетком повлачења безбедносних снага СРЈ и РС са Космета, формално и фактички, суспендовани су, а након њиховог повлачења и кончано обустављени ваздухопловни напади НАТО на СРЈ и РС.⁶ На тај начин, обустављен је међународни оружани сукоб, односно ратно стање изазвано агресијом НАТО на СРЈ и РС. Тиме је заустављен и ескалирајући тренд несавладиво тешких ратних последица у људским животима, здрављу људи, разарању инфраструктурних објеката и у деградацији животне средине у СРЈ и РС. Истовремено, тиме је завршена и серија оружаних сукоба на територији бивше Југославије у којима су унесрећене стотине хиљада њених грађана.⁷

Потврђивањем Документа А/Ч, који је касније постао и саставни део Резолуције СБ УН број 1244, Споразумом је потврђен и државни суверенитет и територијални интегритет тадашње СРЈ, а тиме и РС на Космету.⁸ Поред тога, повлачење војнополицијских

4) Исто, стр. 233-4

5) Исто, стр. 234-236.

6) Војнотехнички споразум, Куманово, 09.06.1999, чл. 1 т. 26 и 2е.

7) Обрад Стевановић, наведено дело, стр. 235-236.

8) Војнотехнички споразум, Куманово, 09.06.1999, чл. 1 т. 1; Резолуција СБ УН, број 1244, 10.06.1999, Анекс 2, тач. 8.

снага СРЈ и РС са Космета условљено је тиме да међународне безбедносне снаге КФОР под окриљем УН, привремено преузму одговорност за успостављање и одржавање безбедног окружења, односно реда и безбедности за све грађане Космета,⁹ непосредно по њиховом распоређивању на Космет. Преузимањем те одговорности, снаге КФОР су преузеле од СРЈ и РС и поверени део њиховог државног суверенитета на Космету. На тај начин, државни суверенитет СРЈ и РС на том делу њихове територије, није пренет ни на НАТО ни на етносепаратистички мотивисане представнике екстремних Албанаца на Космету, већ на организацију под окриљем Уједињених Нација.¹⁰

Међутим, неспоран квалитет и значај сваког споразума не значи да ће се аутоматски и у потпуности остварити обавезе које су њиме уговорне и заинтересоване стране преузеле. Разлог за то налази се у чињеници, што се у пракси, неретко, чак и квалитетни споразуми погрешно тумаче и/или непотпуно спроводе или се уговорне стране у његовом спровођењу недоследно понашају. Ти проблеми, индицирани су и у спровођењу ВТС, због чега се може претпоставити да се они могу појавити и као део спровођења бриселских споразума.¹¹

ПОГРЕШНО ТУМАЧЕЊЕ И НЕПОТПУНО СПРОВОЂЕЊЕ ВОЈНОТЕХНИЧКОГ СПОРАЗУМА

Погрешно тумачење ВТС, као и сваког другог споразума, може бити мотивисано веома различитим разлозима. Њему нису склони само политичари и новинари, већ и аналитичари, па чак и научни радници, веома различитих образовних и професионалних профила. Из незнања, површности или других разлога они, у вези са ВТС, често заступају следећи нетачне ставове: 1) да је тај ВТС закључен са НАТО као противничком страном у међународном оружаном сукобу, 2) да се његово закључење може квалификовати као незаконит акт капитулације и да је последица његове примене окупација дела територије РС, 3) да снаге КФОР по свом статусу припадају војним и/или мировним снагама НАТО, 4) да те снаге немају одговорност за стање безбедности у Копненој зони безбедности (у даљем тексту КЗБ), 5) да су се након закључења ВТС снаге СРЈ и РС најпре повукле са Космета, да су затим снаге КФОР ушле на Космет и да је након тог агресија НАТО обустављена, као

9) Војнотехнички споразум, Куманово, 09.06.1999, чл. 1 тач. 2.

10) Обрад Стевановић, наведено дело, стр. 235.

11) Исто, стр. 236.

и б) да је максимално бројно стање особља СРЈ и РС којем ће бити дозвољен повратак на Космет 999 припадника.¹²

Супротно тим – чињенично нетачним ставовима, тачно тумачење појединих одредаба ВТС, пре свега подразумева: 1) да ВТС није закључен са НАТО, већ са међународним безбедносним снагама под окриљем УН (КФОР), у чијем саставу су и снаге држава које нису члнице НАТО, 2) да се због тога закључење ВТС, у војном смислу, не може квалификовати капитулацијом нити окупацијом дела територије СРЈ и РС, 3), да снаге КФОР нису ни војне ни мировне, већ су Споразумом одређене у статусу међународних безбедносних снага, 4) да су снаге КФОР преузеле и да још увек имају потпуну одговорност за безбедно окружење, не само на територији Космета већ и у КЗБ, 5) да су закључењем ВТС и почетком повлачења снага СРЈ и РС са Космета, ваздухопловни напади НАТО суспендовани, а да су се војнополицијске снаге СРЈ и РС повукле са Космета, након што су снаге КФОР ушеле на ту територију и формално преузеле одговорност за безбедност свих грађана Космета.¹³ као и б) да је максимално бројно стање особља СРЈ и РС којем је требао бити дозвољен повратак на Космет 1999, а не 999 припадника.¹⁴

Озбиљнији проблем од проблема погрешног тумачења, свакако је проблем непотпуног спровођења сваког па и ВТС. Као што је познато, у пракси се могу појавити различите комбинације квалитета закључења и квалитета спровођења сваког споразума. Тако је било и могуће да се у Куманову закључи добар споразум који би се касније лоше спроводио, као што је било могуће да се закључи лош споразум који би се касније добро спроводио.¹⁵ Бројни индикатори ипак јасно указују на то да су проблеми неспровођења значајно озбиљнији од проблема самог закључења ВТС. Ти проблеми се јасно индикују чињеницом, да снаге КФОР ни до данас нису, уште или у потпуности, реализоваале неке од веома важних обавеза које су преузеле закључењем ВТС,¹⁶ упркос томе што је РС испунила све своје, тим Споразумом преузете, обавезе.

Понашајући се као војне и самозаштитне снаге НАТО и као претежни савезници такозване „Ослободилачке војске Косова“ (у

12) Исто, стр. 237.

13) Исто.

14) До броја 1999 долази се језичко-логичким тумачењем текста тач. 6 Анекса 2 уз Резолуцију СБ УН број 1244 који гласи, „После повлачења, биће дозвољен повратак договореног броја југословенског и српског особља...“ и текста фунсоте уз тачку 10 истог Анекса који гласи: „Повратак особља биће под надзором међународног безбедносног присуства и биће ограничен на мали договорени број (стотине, не хиљаде)“.

15) Обрад Стевановић, наведено дело, стр. 236.

16) Исто, стр. 238.

даљем тексту: ОВК) и Хашког трибунала, снаге КФОР: 1) нису поступале тако да се избегне „безбедносни вакуум“ током њиховог распоређивања на Космет; 2) нису обезбедиле одговарајућу контролу прелажења државне границе СРЈ са Албанијом и Македонијом; 3) нису успоставиле и одржале потребан ниво безбедног окружења за повратак расељених и прогнаних и за безбедан живот свих грађана Космета; 4) нису омогућиле повратак ограниченог броја припадника безбедносних снага СРЈ и РС на Космет; и 5) нису извршиле суштинску демилитаризацију ОВК.¹⁷

Такво неспровођење Споразумом преузетих обавеза од стране међународних безбедносних снага, узроковало је ескалацију насиља албанских екстремиста на Космету чије су најзначајније последице: 1) убиства, телесна повређивања, отмице, злостаљања и друге непосредне последице насиља, 2) живот у страху од небезбедности и ограничена слобода кретања на Космету, 3) изостанак повратка на Космет прогнаних и интерно расељених лица, као и 4) преливање насиља албанских екстремиста на територију општина Прешаво, Бујанаовац и Медвеђа и на територију Западне Македоније.¹⁸

НЕДОСЛЕДНО ПОНАШАЊЕ МЕЂУНАРОДНИХ СНАГА У СПРОВОЂЕЊУ ВОЈНОТЕХНИЧКОГ СПОРАЗУМА

Недоследно понашање снага КФОР и других међународних снага на Космету огледа се, пре свега: 1) у коришћењу двоструких стандарда у односу према странама у претходном оружаном сукобу; 2) у несагласности између формалног и фактичког идентитета снага КФОР; 3) у неоправданом смањивању бројног стања тих снага; и 4) у пристрасном, необјективно и коруптивном понашању појединих припадника међународних снага на Космету.

Коришћење двоструких стандарда у односу према странама у сукобу огледа се у неуједначеном – асиметричном односу међународних снага на Космету, као и најмоћнијих субјеката међународне заједнице према ОВК и привременим органима власти на Космету – с једне стране и према представницима, органима и снагама СРЈ и РС – с друге стране. Тако асиметричан однос произилази, у основи, из геополитичких интереса великих сила, а тиме и из схватања СРЈ и РС – као њиховог противника и ОВК – као њиховог савезника у спровођењу мисија међународних снага на Космету.¹⁹

17) Исто.

18) Исто.

19) Исто, стр. 241.

Кључни индикатор таквог односа и схватања је, већ анализирали изостанак стварне и потпуне демилитаризације ОВК и толерисање њене кључне улоге у формирању привремених органа власти и у продужавању насиља и других криминалних активности на Космету, укључујући и преливање тог насиља ван Космета. Супротно таквом односу према ОВК, КФОР је био стриктно доследан у надзору поштовања ВТС од стране снага СРЈ и РС.²⁰

Асиметрија у одговорности појединаца за ратне и друге тешке злочине почињене на Космету, други је индикатор коришћења двоструких стандарда у односу према странама у претходном оружаном сукобу.²¹ Упркос томе што је грешака па и тешких злочина било на свим странама, за њих су одговарали углавном Срби.²² За неспорне злочине припадника ОВК,²³ до сада скоро да нико није кривично одговарао, док за злочине НАТО (у Меји, Кориши, Лужану, Грделици или у Београду – РТС) или за појединачне злочине припадника снага КФОР, скоро и да не постоји никаква вероватноћа нити начин да одговорни појединци изађу пред надлежне правосудне органе.²⁴

Несагласност између формалног и фактичког идентитета снага КФОР, такође је један од облика недоследног понашања тих снага. Упркос томе што су, сагласно одредбама Резолуције СБ УН број 1244 формално успостављење у статусу снага под окриљем УН, њихови команданти, команде и састави се, фактички (вербално и симболично), представљају као снаге под аутономном командом НАТО, укључујући посебно и команданта снага КФОР који се најчешће легитимише као представник снага НАТО, а не као представник снага УН. Извештај о мисији и резултатима снага КФОР, он чешће подноси одговарајућој Команди НАТО него СБ УН. А и када информисе СБ, он то најчешће чини посредством шефа УНМИК, а не непосредно.²⁵

Континуирано смањивање бројног стања снага КФОР, није увек сагласно са развојем безбедносне ситуације на Космету, а тиме ни са интересима РС и других држава у региону, посебно Македо-

20) У вези са толерантним односом КФОР према продуженом насиљу ОВК, Чомски пише: „Официри КФОР кажу да су добили наређење да игноришу злочине које почине припадници ОВК (П. Пеан, Косово, Службени гласник, Београд, 2013, стр. 21.)

21) Обрад Стевановић, наведено дело, стр. 242.

22) На пример, у предметима познатим под називима: „Сува Река“, „Подујево“, „браћа Бићићи“ и сл.

23) На пример, у предметима познатим под називом: „Клечка“, „Радоњићко Језеро“, „Старо Гацко“, „Ливадице“, „Бистирца“ и сл.

24) Видети: КФОР убио цивила у Призрену. <https://www.google.rs/#q=Kfor+ubio+civila+u+prizrenu> (Приступљ., 17.06.2015.). Обрад Стевановић, наведено дело, стр. 242.

25) Обрад Стевановић, наведено дело, стр. 244.

није.²⁶ Иако се то може образложити повољним извештајима представника УН поднетим СБ УН и привидно позитивним трендом броја насилних аката, извршених после мартовског насиља 2004. године, смањивање бројног стања тих снага противречи најмање двама чињеницама. Прва се односи на то да још увек не постоји слобода кретања пре свега Срба на већем делу Космета, а друга да још увек није обезбеђен повратак у своје домове на Космету највећем броју прогнаних Срба и других неалбанаца.²⁷ Посебан облик недоследног понашања међународних снага на Космету, огледа се у пристрасном, необјективном, па и коруптивном понашању појединих припадника тих снага, укључујући и њихве поједине високе званичнике. Обелодањивање података о томе није било предмет озбиљније пажње и истраге.²⁸

Описани проблеми у функционисању међународних снага на Космету, ипак, нису такви да се може говорити о њиховом потпуном неуспеху, нити о томе да СРЈ и РС не сnose никакву одговорност за постојеће стање безбедности у тој Покрајини РС. Упркос тим проблемима, а полазећи од стања безбедности какво је било на Космету пре, током и непосредно по окончању НАТО агресије, успех међународних снага у успостављању и одржавању реда и безбедности на том делу РС може се, ипак, оценити задовољавајућом оценом. Јасно је, наиме, да би без присуства тих снага „Република Косово“ потпуно крахирала у таласима насиља и организованог криминала.²⁹

Сагласно томе, улога међународних безбедносних снага у стварању безбедног окружења на Космету и данас је пресудно и дугорочно значајна и актуелна колико и пре 18 година. Управо због тога, интерес РС је да се одредбе ВТС и Резолуције СБ УН број 1244 и даље доследно спроводе, односно да међународне снаге безбедности и даље остану на Космету као гарант безбедног окружења. Једна од одредаба Резолуције СБ УН број 1244 иде том интересу у прилог.³⁰ Према њој, мандат снага КФОР утврђен је тако да СБ УН не одлучује о његовом продужењу, већ о његовом окончању – које, коришћењем права вета, увек могу да спрече Руска Федерација и Кина.³¹

26) Од 1999. до 2010. године, снаге КФОР су смањене са 50 на 10 хиљада, а након тога само на неколико хиљада припадника.

27) Обрад Стевановић, наведено дело, стр. 243.

28) Видети: Тужитељка Еулекса: Живот ми је у опасности (2014). <http://rs.n1info.com/a7862/Vesti/Tuziteljka-Euleksa-Zivot-mi-je-u-opasnosti.html>. 29.10.2014. (Приступљено, 07.08.2015.).

29) Обрад Стевановић, наведено дело, стр. 244.

30) Резолуција СБ УН, број 1244, 10. јун 1999, тач. 19.

31) Према тој одредби, СБ УН “Одлучује да се међународно цивилно и безбедносно прису-

КЉУЧНЕ КАРАКТЕРИСТИКЕ АКТУЕЛНОГ СТАЊА КОСМЕТСКЕ КРИЗЕ

Претходно наглашени значај међународних безбедносних снага за безбедност грађана Космета произилази из актуелног стања косметске кризе коју посебно карактеришу: 1) „конзервиран“ терористички потенцијал албанских екстремиста, 2) више привидна него суштинска стабилизација безбедносног стања на Космету и 3) притисци на РС да призна самопроглашену „Републику Косово“.

Упркос томе што је оружани сукоб СРЈ и НАТО формално окончан пре 18 година, терористички потенцијал ОВК на Космету и у региону и даље постоји, док се великоалбанска национална идеја континуирано актуелизује. О томе говоре бројни, општепознати догађаји, од прогона више од 200.000 Срба и других неалбанаца са Космета у присуству међународних снага непосредно после њиховог распоређивања на Космет, преко мартовског насиља албанских екстремиста из 2004. године, непримерених изјава Еди Раме³² и насилних кампања албанских екстремиста на северу Македоније³³, до ангажовања бораца ОВК у одредима „Исламске државе“ и свеприсутног страха од небезбедности, због којег ни после 18 година није дошло до очекиваног повратка на Космет више од 200.000 прогнаних и интерно расељених Срба и других неалбанаца.³⁴

Противници и оспораватељи тако неповољног безбедносног стања, као противаргумент истичу позитивне извештаје представника међународних снага поднете СБ УН, као и статистичке податке о неспорном тренду опадања насилних аката албанских екстремиста, на Космету, после мартовског насиља 2004. године. Анализом тих података они извлаче погрешне закључке у вези са „стабилизацијом стања“ и „устпостављањем реда“, на том делу територије РС. Међутим, пажљивијом сагледавањем тих података у

ство успостави за почетни период од 12 месеци, које ће се наставити после тога, уколико СБ не одлучи другачије“. Треба, ипак, имати у виду да постојеће снаге КФОР нису довољне да заштите грађане Космета уколико они буду угрожени насиљем албанских екстремиста, какво се, на пример, догодило на Космету у периоду од 17-20. марта 2004. године.

32) Слободна Европа

<http://www.slobodnaevropa.org/content/sta-je-stvarno-rama-rekao/26943085.html>, 07.04.2015. (Прист. 06.05.2015.).

33) Курир, дневни лист, Београд, 22.04.2015; Политика, дневни лист, Београд, 12.05.2015. Обрад Стевановић, „Терористички потенцијал албанских екстремиста на западу македоније и на југу централне србије“, Политика националне безбедности, бр. 1/2015, Београд, 2015, стр. 11-27.

34) Обрад Стевановић, Кумановски споразум, Криминалистичко-полицијска академија, Београд, 2015, стр. 239-240.

ширем контексту, може се извести закључак, према којем је стабилизација безбедносног стања на Космету само привидна а не и суштинска. Такав привид, последица је три основна разлога.³⁵

Први од тих разлога, свакако је прогон великог броја Срба и других неалбанаца са Космета и гетоизација преосталих Срба и неалбанаца на Космету, чиме је у великој мери смањен број потенцијалних мета насилних напада екстремних албанаца, а тиме и и створени услови за непримерене констатације према којима „тамо где нема Срба, нема ни проблема“.³⁶ Други разлог је свакако висок ниво остварености етапних етносепаратистичких циљева албанских екстремиста, међу којима је најважнији признање самопроглашене „Републике Косово“ од стране великог броја држава света. Веровање у то да ће и остале државе света (укључујући и РС) признати ту „Републику“, чини насиље албанских екстремиста све мање сврсисходним и све више контрапродуктивним.³⁷

Трећи разлог је потреба и настојање међународних безбедносних снаге и привремених институције у Покријини да оправдавају своју мисију и покажу сопствену способност да на Космету одрже ред и безбедност, квалификујући ретке насилне акте као појединачне изоловане случајеве. Али, управо ти ретки насилни акти (напади на аутобусе којима се превозе Срби да би на задушнице посетили гробове својих предака или напади на куће повратника), и даље су сасвим довољни за одржавање страха од небезбедности, којим се Срби на Космету присиљавају на живот у гету, охрабрују на наставак тихог исељавања или обесхрабрују у намери да се из места у која су прогнани поново врате на Космет.³⁸ Поред живота у неслободи кретања, о стању безбедности на Космету најбоље говоре бројни подаци: о расту корупције, кријумчарења наркотика, трговине људима и људским органима и о другим видовима организованог криминала; о високој стопи незапослености и о паду стандарда бројних породица испод егзистенцијалног минимума.³⁹

Најзначајнија карактеристика актуелног стања на Космету и у вези са Косметом налази се, ипак, у чињеници да се на том делу територије РС, постепено, корак по корак, на темељима насиља, тероризма и организованог криминала, под вођством власти криминалне и терористичке прошлости, али уз подршку најмоћнијих

35) Више о томе, у: Урош Шуваковић, Транзиција, Филозофски факултет Универзитета у Приштини, Косовска Митровица, 2014, стр. 280.

36) Обрад Стевановић, наведено дело, стр. 240.

37) Исто, стр. 241.

38) Исто.

39) Исто, стр. 246.

субјеката међународне заједнице, ствара друга десрбизована „држава“ Албанаца на Балкану. Мада очигледно неспособну за самосталан живот, у економском, безбедносном, социолошком и правном смислу и очигледно неспособну да за своје грађане обезбеди чак ни минимум слободе кретања, ту самопроглашену „независну и суверену Републику Косово“ до сада је признало око 100 држава света, укључујући и велике силе као што су САД, Јапан, Велика Британија, Немачка, Француска, као и још 20 од укупно 28 држава чланица ЕУ.⁴⁰

Упркос томе што коначан статус Космета, не само према Уставу РС, већ и према Резолуцији СБ УН број 1244, може да подразумева све осим независности и упркос јасно израженом политичком ставу да РС никада неће признати „независну Републику Косово“, најмоћније државе света које су то већ учиниле, условљавају пријем РС у ЕУ закључењем „правно обавезујућег споразума“ и успостављањем „добросуседских односа“ са том „Републиком“. При томе се од РС не захтева експлицитно да „Републику Косово“ званично и формално призна, већ се на њу и на друге државе и међународне организације континуирано врши притисак да тој „Републици“ чине уступке којима се фактички постепено по принципу „корак по корак“ признају атрибуте њене државности.⁴¹

На тај начин, упркос уставноправном статусу Космета као аутономне покрајине у саставу РС, који је потврђен и Резолуцијом СБ УН број 1244, бројне организације са Космета примљене су у пуноправно чланство појединих међународних организација. Тако су, на пример, бројни спортски савези са Космета постали чланови међународних спортских асоцијација, укључујући и Међународни олимпијски комитет, чак и када статuti тих организације нису предвиђали такву могућност и када су се њиховом чланству званично противили представници спортских организације РС. Упркос неуспелом покушају да „Републике Косово“ постане члан УНЕСКО, на Генералној конференцији те организације УН која је одржана у Паризу, 09. новембра 2015. године, за то чланство су гласале 92 земље, међу којима и САД, Немачка, Велика Британија, Француска, Италија и Јапан, као и све суседне државе изузев Румуније и Босне и Херцеговине.⁴²

Осим притиска да чланство „Косова“ у међународним организацијама призна, РС је под сталним притиском и да, у оквиру

40) Исто, стр. 245.

41) Исто.

42) Исто, стр. 245-246.

бриселских преговора,⁴³ прихвати и реализује уступке привременим органима власти на Космету који нису сагласни са Уставом РС. Притисци те врсте на РС не изостају чак и када представници „Владе Косова“, на уступке РС одговарају петогодишњим бојкотом својих обавеза преузетих Бриселским споразумом, као што је на пример обавеза успостављања Заједнице српских општина на Космету.⁴⁴

О томе колики је интерес великих сила да се оправда или подстакне даље признавање „независности Косова“, најбоље говоре изјаве званичника САД. Председник САД Барак Обама тако, крајем марта 2014. године, правда „одвајање Косова од Србије“ потпуно нетачним подацима: „Косово је напустило Србију тек након што је организован референдум – не мимо оквира међународног права, већ брижно припреман у сарадњи са УН и са суседи-ма Косова“.⁴⁵ У истој функцији је и изјава амбасадора САД у РС Мајкла Кирбија, пред одлазак са дужности из Београда, да, према схватању САД, „нормализација односа Београда и Приштине укључујује и Косово у УН“,⁴⁶ као и изјаве америчких званичника о подршци формирању „Војске Косова“.

У сенци таквих изјава остала је, на пример, изјава шефа УН-МИК Бернара Кушнера коју је дао за „Пари мач“, 11. јула 1999. године: „Према Резолуцији УН број 1244, која је мој мандат и моја Библија, аутономија Косова треба да се изгради унутар југословенске федерације“⁴⁷. У њиховој сенци је данас и изјава команданта КФОР, генерала Џексона, од 22. августа исте године: „Резолуција СБ УН број 1244 јасно каже да неће бити промене у уставном статусу Космета. Команда КФОР не доводи у питање територијални интегритет и суверенитет Југославије“.⁴⁸

АКТУЕЛНИ ЗНАЧАЈ И МЕЂУНАРОДНОПРАВНИ ПОТЕНЦИЈАЛ ВОЈНОТЕХНИЧКОГ СПОРАЗУМА

Актуелни значај ВТС и актуелно стање безбедности на Космету карактеришу, пре свега, противуречности: 1) између ква-

43) Бриселски разговори између представника Владе РС и привремених институција самоуправе на Косову и Метохији о решавању „практичних, животних питања“, отпочели су 08. марта 2011. године, на предлог ЕУ. Први споразум о принципима нормализације односа, постигнут је и парафиран 19. априла 2013.

44) Обрад Стевановић, наведено дело, стр. 244.

45) Исто, стр. 245.

46) Политика, дневни лист, Београд, 24.12.2015.

47) Зоран Ањелковић, С. Шћепановић, Г. Прлинчевић, Дани терора (у присуству међународних снага), Центар за мир и толеранцију Београд, 2000, стр. 70.

48) Исто, стр. 146; Обрад Стевановић, наведено дело, стр. 245.

литета закљученог Споразума и квалитета његовог спровођења и 2) између његовог изузетног значаја и маргинализације његовог коришћења у решавању актуелних проблема РС.

Претходна анализира садржаја и спровођења ВТС јасно индицира закључак да се квалитет тог Споразума може оценити значајно бољим од квалитета и резултата његовог спровођења. У прилог том закључку говоре бројне чињенице. И поред тога што се сам по себи, као што је већ истакнуто, не може сматрати у свему повољним за СРЈ и РС, кључни проблеми РС на Космету, узроковани су неспровођењем ВТС, а не његовим закључењем. Конкретније речено, повлачење војних и безбедносних снага са Космета и распоређивање на ту територију РС безбедносног и цивилног присуства (КФОР и УНМИК) као, у основи, неповољан исход закључења ВТС, може се оценити значајно повољнијом последицом од последица његовог неспровођења.⁴⁹

Тешке последице продуженог насиља албанских екстремиста на Космету и у КЗБ, као и стварање „независне државе Косово“, тако нису последице закључења и спровођења ВТС, већ су последице његовог неспровођења, пре свега од стране КФОР и других међународних снага на том делу територије РС.⁵⁰ Следствено томе, неке од проблема на Космету и у КЗБ могуће је решавати применом а не променом тог Споразума. На тај начин, дозволом команданта КФОР, омогућен је и улазак снага безбедности СРЈ и РС у КЗБ, а касније и смањена ширина ВЗБ.⁵¹ Чак и данас, упркос супротним, углавном политичким иницијативама, потреба за доследном применом ВТС у решавању неких од актуелних проблема, већа је од потребе за његовом променом.⁵²

Противречност између изузетног значаја и маргинализације ВТС у решавању актуелних проблема РС, такође је јасно индицирана анализом садржаја и спровођења тог Споразума. Пре свега, упркос својим слабостима, „значајно промењеним околностима и описаним проблемима спровођења, ВТС и данас има значај изузетно важаног међународноправног средства, аргумента, ослонаца и упоришта државне политике РС у њеним напорима да Космет опстане у саставу РС и да Срби опстану на Космету.⁵³ Такав значај у напорима РС да на међународној сцени оствари наведена два циља, ВТС има као део целине коју чини са Резолуцијом СБ УН број 1244, са познатим документом „Ахтисари-Черномирдин“ и са

49) Исто, стр. 236 и 238.

50) Исто, стр. 238.

51) Теоријски посматрано, применом ВТС чак и оружане снаге РС могу се вратити на Космет – добро искуство из КЗБ.

52) Обрад Стевановић, наведено дело, стр. 238.

53) Исто, стр. 234.

одлукама Владе СРЈ и Скупштине РС којима се тај документ прихвата као полазна основа за решавање косметске кризе.⁵⁴

Кључни заједнички елемент тих правних докумената односи се на гарантовање државног суверенитета и територијалног интегритета СРЈ (сада РС) на Космету. Ни једним од њих, ни на какав начин се не доводи у питање чињеница да је Космет саставни и неодвојиви део територије РС. У том смислу, они су у потпуности сагласни и са општеприхваћеним документима и принципима међународног и националног права о државном суверенитету, територијалном интегритету и о непромењивости граница суверених држава. Најзначајнији међу њима свакако су Устав РС и Завршни документ из Хелсинкија, који су, такође, од изузетног значај за очување суверенитета и територијалног интегритета РС на Космету.⁵⁵

Међутим, упркос томе што имају снагу кључних међународноправних препрека „клизању Космета“ ка независности, недвосмислено чврсте и јасне одредбе ВТС и Резолуције СБ УН број 1244, у свему се релативизују и маргинализују тако што се, у функцији потпуног међународног признања самопроглашене „Републике Косово“, под веома различитим притисцима, све више заобилазе и све мање помињу и узимају у разматрање. У истом циљу, а супротно тежњи да се ВТС и Резолуција СБ УН број 1244 маргинализују, незаслужено велики значај се придаје неуспелом покушају РС да пред Међународним судом правде оспори акт о самопроглашењу независности „Републике Косово“.

Очигледно, од закључења ВТС, једно се прича, друго се ради. Прича се о суверенитету СРЈ и РС и о доследном поштовању ВТС и Резолуције СБ УН, а прави се и признаје самопроглашена „држава Косово“ и то кршењем тих и других међународноправних докумената.⁵⁶ Таквим понашањем, најзначајнији субјекти међународне заједнице чине РС све слабијом а албанске екстремисте све јачим у остваривању пројектованих циљева.

Разуме се, неки од разлога тако неповољне ситуације, могу се пронаћи и у неодговарајућем понашању СРЈ и РС. Један од њих, свакако је, и изостајање притиска на команданта снага КФОР да испуни неиспуњене одредабе ВТС и Резолуције СБ УН број 1244, укључујући посебно повратак ограниченог броја припадни-

54) Документ познат под називом „Ахтисари – Черномирдин“ прихватиле су Савезна влада (СРЈ) и Народна Скупштина РС на својим седницама од 9. јуна 1999. године. Одлуке о томе до данас нису јавно доступне због ознаке тајности (Акт Народне скупштине РС, 03 број 9-1104/2014, од 07.05.2014.). Документ је затим потврђен Војнотехничким споразумом (чл. I тач. 1), а након тога и усвојен и од СБ УН на седници одржаној 10. јуна 1999. године (Резолуција број 1244, ст. 10 и Анекс 2).

55) Обрад Стевановић, наведено дело, стр. 233-234.

56) Исто, стр. 245.

ка полиције и војске РС на Космет. Као други разлог, могао би да се наведе, на пример, контрапродуктивно тражење мишљења Међународног суда правде о самопроглашеној „независности Косова“, а као трећи прихватање делимичног измештања решавања проблема на Космету из надлежности УН (УНМИК) у надлежност ЕУ (ЕУЛЕХ).⁵⁷

Тако идентификоване противречности и позитивна и негативна искуства из кумановских преговора и из примене ВТС свакако могу бити од посебне користи у спровођењу постигнутих и у креирању нових споразума у процесу текућих бриселских преговора. Полазећи од тога да је проблем Космета неспорно проблем највишег (стратегијског) државног и националног значаја за РС, у избору одговарајућих приступа преговарању (присиљавање, конфронтација, компромис, изглађивање, повлачење) и у дефинисању преговарачких позиција (максималних, жељених и минималних), треба сматрати посебно важним коришћење неких од научних метода стратешке анализе и техника групног размишљања.⁵⁸

При томе је посебно важно имати у виду да је моћнија преговарачка страна често склона: 1) да током преговора користи веома различите суптилне притиске, па чак и „прљаве преговарачке трикове“⁵⁹ са циљем да друга страна прихвати понуђени и за њу теже прихватљив текст споразума (притисак ограниченог времена, стресни услови преговарања, демонстрирање надмоћи, растући и претећи заахтеви, стављање у изглед потпуног губитка и одговорности за теже последице, коришћење нетачних података и сл.)⁶⁰ и 2) да рачуна на то да евентуално неповољне одредбе закљученог споразума може заобићи током њиховог спровођења, инсистирањем на праву на последњу реч у тумачењу споразума и инсистирањем на нужности да се прихвати фактичко стање као реалност и на томе да је истина то што она – јача страна мисли да је истина.

Полазећи од тога, за РС као очигледно слабију преговарачку страну у бриселским преговорима, од посебне је важности схватање: 1) да су краткорочни циљеви обично лакше оствариви и прихватљиви али мање битни, док су дугорочни циљева обично теже оствариви и прихватљиви али више битни, 2) да је тренд појаве (проблема, ситуације, односа снага) скоро увек важнији од њеног

57) Исто, стр. 244.

58) На пример: SWOT или PESTLE анализа и ПАНЕЛ или ДЕЛФИ технике групног мишљења

59) Неки од њих описани су у: R. Fisher и W. Ury: *Getting to Yes*, Penguin Books, USA, 1991, стр. 129-143 (према: М. Глигоријевић, G. Ognjanov: *Poslovno pregovaranje*. CID, Ekonomski fakultet, Beograd, 2011, стр. 163).

60) М. Глигоријевић, G. Ognjanov: наведено дело, стр. 163-166.

актуелног стања, 3) да је за преговарачко позиционирање битнији фокус на дугорочне интересе и аргументе од фокуса на то ко чини другу преговарачку страну, 4) да је споразумом потребно предвидети „полуге“ за притисак на другу страну да доследно спроведе преузете обавезе, као и 5) да потписници споразума у име друге стране и у име посредника и гаранта његовог спровођења морају имати легитимитет који обезбеђује да власт друге стране прихвати и спроведе закључени споразум.

За разлику од друге преговарачке стране која у бриселским преговорима своју преговарачку позицију заснива на подршци најмоћнијих субјеката међународне заједнице и, с тим у вези, на доминантном коришћењу стратегије пирсиљавања, условљавања и конфронтације, уз инсистирање на постизању максималног циља, РС је принуђена да, у тим преговорима, своју преговарачку позицију гради позивањем на значајне документе међународног права, уз подршку расположивих савезника и на коришћењу стратегије компромиса, уз инсистирање на постизању компромисног циља.

Фокус РС на стратегију компромиса подразумева да обе стране, у односу на своје максималне преговарачке позиције, по нешто добију и по нешто изгубе. Једино што компромис не подразумева је то да једна страна добије све а друга да изгуби све од онога што би у преговорима желеле да остваре. У том смислу РС има неку врсту предности јер њен фокус на постизање компромисног циља пружа могућност да више нуди него што тражи. Таква (минимална) преговарачка позиција суштински подразумева да је за РС прихватљива свака опција осим независности Космета (на пример: Космет као регион – покрајина РС под посебном управом).

Као што је већ истакнуто, најзначајнија упоришта и аргументи РС у остварењу таквог преговарачког циља су Резолуције СБ УН број 1244, ВТС, Завршни документ из Хелсинкија и Устав РС. С тим у вези, од изузетног је значаја борба РС за то да било који споразум о питањима Космета не буде противан тим документима. У тој борби посебну улогу, свакако, имају државе које нису признале самопроглашену „Републику Косово“, укључујући посебно Руску Федерацију и Кину као сталне чланове Савета безбедности УН, као и Шпанију, Румунију, Грчку, Словачку и Кипар, као чланице Европске Уније. Свесне да би тако створена нова држава на делу територије међународно признате државе и пуноправне чланице УН могла послужити и другим етносепаратистичким организацијама за остваривање сличних циљева и на њиховим територијама, реално је очекивати да ће се те државе и даље противити признавању независности „Косова“.⁶¹

61) Обрад Стевановић, наведено дело, стр. 246.

С друге стране, имајући посебно у виду чињеницу да је „Независно Косово“ део политике великих сила, пре свих САД и НАТО, може се, поред осталог, закључити и то, да је кумановским преговорима, ВТС и Резолуцијом СБ УН број 1244, окончан оружани, али није окончан и геополитички сукоб око садашњег и будућег статуса Космета.⁶² У решавању тог сукоба у будућности, пресудно ће бити важни геополитички интереси великих сила. Управо због тога, не треба превидети чињеницу да њиховим активностима, насиље албанских екстремиста на било ком делу Балкана може бити значајно ограничено и сведено на прихватљиву меру (по узору на решавање кризе на југу централне Србије и у Македонији, почетком овог века),⁶³ али оно може бити и охрабрено, подржано и легитимизовано (по узору на решавање кризе на Космету, крајем последње деценије двадесетог века).⁶⁴

ЛИТЕРАТУРА

- Акт Народне скупштине РС, 03 број 9-1104/2014, од 07.05.2014.).
- Бриселски споразум о принципима нормализације односа, 19. април 2013, Брисел, интернет сајт Владе РС (17.04.2018.).
- Војнотехнички споразум, Куманово, 09.06.1999.
- Gligođijević M. и Ognjanov G., *Poslovno pregovaranje*, CID, Ekonomski fakultet, Beograd, 2011.
- Документ „Ахтисари – Черномирдин“, Савезна влада (СРЈ) и Народна Скупштина РС, 3. јун 1999.
- Зоран Анђелковић, С. Шћепановић, Г. Прлинчевић, Дани терора (у присуству међународних снага), Центар за мир и толеранцију Београд, 2000.
- Курир, дневни лист, Београд, 22.04.2015;
- КФОР убио цивила у Призрену. <https://www.google.rs/#q=Kfor+ubio+civila+u+prizrenu> (Прист., 17.06.2015.).
- Пеан П.: Косово, Службени гласник, Београд, 2013
- Политика, дневни лист, Београд, 12.05.2015.
- Резолуција СБ УН, број 1244, 10. јун 1999,
- Слободна Европа <http://www.slobodnaevropa.org/content/sta-je-stvarnoga-rekao/26943085.html>, 07.04.2015. (Приступљено: 06.05.2015.).
- Стевановић Обрад и др.: „Превенција етнички мотивисаног тероризма у

62) Исто, стр. 246.

63) Исто.

64) Обрад Стевановић, „Терористички потенцијал албанских екстремиста на Западу Македоније и на Југу централне Србије“, Политика националне безбедности, бр. 1/2015, Београд, 2015, стр. 27

Републици Србији: Студија случаја - Бујановац, Прешево, Медвеђа“, Теме, бр. 4/2012, Ниш, 2012.

Стевановић Обрад: „Терористички потенцијал албанских екстремиста на Западу Македоније и на Југу централне Србије“, Политика националне безбедности, бр. 1/2015, Београд, 2015.

Стевановић Обрад: Кумановски споразум, Криминалистичко-полицијска академија, Београд, 2015.

Тужитељка Еулекса: Живот ми је у опасности (2014). <http://rs.ninfo.com/a7862/Vesti/Tuziteljka-Euleksa-Zivot-mi-je-u-opasnosti.html>. 29.10.2014. (Приступљено, 07.08.2015.).

Fisher R, Ury W.: *Getting to Yes*, Penguin Books USA, 1991.

Шуваковић Урош: Транзиција, Филозофски факултет Универзитета у Приштини, Косовска Митровица, 2014.

Obrad M. Stevanovic

MILITARY TECHNICAL AGREEMENT BETWEEN FULL IMPLEMENTATION AND MARGINALIZATION

Resume

On the road to the EU accession, Republic of Serbia is faced with many problems and obstacles. One of the key conditions for the membership in the community of European states is normalization of relations with the self-proclaimed “Republic of Kosovo”, via legally binding agreement. Although the exact content of this document is not yet determined, it seems that Serbia is under heavy pressure by the EU and USA to formally renounce any opposition to Kosovo’s membership in the United Nations. Through this agreement, Serbia would de facto recognize “Republic of Kosovo”, which is for almost two decades in creation on part of internationally recognized Serbian territory. This paper aims to answer the question: what is the current meaning and legal potential of Military technical agreement, especially in the context of the struggle of Republic of Serbia not just for the survival of Kosovo and Metohija as her integral part, but also for the survival of Serbs in Kosovo? The research finds that Military technical agreement, along with UN SC resolution no. 1244 and other principles of international law, could be important legal mean in the struggle of the Republic of Serbia for fulfillment of these two aims.

Keywords: *agreement, resolution, Serbia, Kosovo, negotiations, UN, EU, USA, compromise*

* Овај рад је примљен 12. априла 2018. године, а прихваћен за штампу на састанку Редакције, 26. априла 2018. године.